

Зіновій Коваль

доцент кафедри права і законотворчого процесу
ОРИДУ НАДУ при Президентіві України, к.держ.упр.

ПІДХОДИ ДО ДЕРЖАВНОГО УПРАВЛІННЯ СТІЙКІСТЮ СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНИХ БІНАРНИХ СИСТЕМ В УМОВАХ ДЕСТРУКТИВНОГО ІНФОРМАЦІЙНО-ПСИХОЛОГІЧНОГО ВПЛИВУ НА УКРАЇНУ

Публікація присвячена окресленню концептуальних підходів до державного управління стійкістю соціально-економічних бінарних систем в умовах деструктивного інформаційно-психологічного впливу на Україну. Розглядаються концептуальні підходи до визначення оптимальних соціально-економічних пропорцій (державних, громадських, приватних) в умовах становлення державної незалежності України як пострадянської країни.
Ключові слова: деструктивний інформаційно-психологічний вплив, збереження оптимальних пропорцій в соціально-економічних бінарних системах.

Zinoviy Koval

Associate Professor at Law and Legislative Process Chair
of ORIPA NAPA under the President of Ukraine, PhD in Public Administration

APPROACHES TO PUBLIC ADMINISTRATION OF RESISTANCE OF SOCIAL-ECONOMIC BINARY SYSTEMS IN CONDITIONS OF DESTRUCTIVE INFORMATIONAL-PSYCHOLOGICAL INFLUENCE ON UKRAINE

This publication provides a delineation of the conceptual approaches to the governance of socio-economic stability of binary systems in terms of destructive information and psychological influence on Ukraine. Conceptual approaches to determination the optimal socio-economic proportions (state, public and private) in the conditions of formation of the state independence of Ukraine as a post-Soviet country are considered.

Formulation of the problem in general. Formation of mechanisms of the state management of socio-economic binary systems resistance in conditions of destructive information and psychological impact has become a priority in the development of the Ukrainian state. In terms of destructive information and psychological effects when mass-destruction informational-psychological weapon used against Ukraine, particularly acute problem of preserving the state of optimal proportions in the distribution of property, primarily in the economic sphere and information between state, society and the private sector.
Analysis of recent research and publications. Particular issue devoted to the work of Russian scientists A.A. Bogdanov, professor H.K.Somin, Ph.D. A. Osipova (Skurlyahina), professor of University of Chicago, Nobel Prize winner, author of game theory (mathematical theory of decision-making) Roger Mayerson, French political philosopher Alain de Benoist (Fabrice Laroche), Greek economist Elefteriadisa Marios, Ukrainian scientist-economist W. Lanovyy, publicists V. Semenyuk-Samsonenko, Vladimir Sirenko, Pisarenko J., G. Gujō. Scientific work and publications of these authors devoted to the preservation of stability socioeconomic binary systems for effective management.

Bold unsolved aspects of the problem. Approaches to governance resistant socioeconomic binary systems in destructive information and psychological impact is not deployed, their fragmented vision and disagreement, common understanding there. In terms of destructive information and psychological impact when against Ukraine openly used weapons of mass information and psychological damage, is undeclared hybrid warfare, especially the acute problem of maintaining optimal proportions in the distribution of property, primarily in the economic and informational sphere between state, society and the private sector to enhance the sustainability of public management processes.

The purpose of the article. The purpose of this publication - outline conceptual approaches to governance resistant binary socio-economic system in condition of destructive information and psychological influence on Ukraine, based on the need to preserve optimal proportions in the distribution of public property.

Key words: destructive information and psychological influence, maintaining optimal proportions in the socio-economic binary systems.

Зіновій Коваль

доцент кафедри права и законотворческого процесса
ОРИГУ НАГУ при Президенте Украины, к.гос.упр.

ПОДХОДЫ К ГОСУДАРСТВЕННОМУ УПРАВЛЕНИЮ СТОЙКОСТЬЮ СОЦИАЛЬНО-ЭКОНОМИЧЕСКИХ БИНАРНЫХ СИСТЕМ В УСЛОВИЯХ ДЕСТРУКТИВНОГО ИНФОРМАЦИОННО-ПСИХОЛОГИЧЕСКОГО ВЛИЯНИЯ НА УКРАИНУ

Публикация предусматривает очерчивание концептуальных подходов к государственному управлению стойкостью социально-экономических бинарных систем в условиях деструктивного информационно-психологического влияния на Украину. Рассматриваются концептуальные подходы по определению оптимальных социально-экономических пропорций (государственных, общественных, частных) в условиях становления государственной независимости Украины как постсоветской страны.

Ключевые слова: деструктивное информационно-психологическое влияние, сохранение оптимальные пропорции в социально-экономических бинарных системах.

© Коваль З. В., 2017.

Формування відповідних механізмів державного управління стійкістю соціально-економічних бінарних систем в умовах деструктивного інформаційно-психологічного впливу стало першочерговим завданням у розбудові української держави. В умовах деструктивного інформаційно-психологічного впливу, коли проти України відкрито застосовується зброя масового інформаційно-психологічного ураження, особливо гостро постає проблема збереження державою оптимальних пропорцій у розподілі власності, в першу чергу, в економічній та інформаційній сфері, між державою, суспільством і приватним сектором.

розвитку та використовувати економічні, фінансові й інші ресурси. Соціологи стверджують, що структура суспільства в будь-яку епоху поділяється на приблизно 70 % людей, які тягнуть до того, щоб «бути, як усі», а решта 30 % обирає свій шлях. Традиційно двотретинна соціальна більшість приймає запропоновані правила гри, навіть якщо вони жорстокі та примітивні.

Надзвичайно важке управлінське завдання – пошук варіанту для оптимальних пропорцій суміщення об'єктивних протилежностей, щоб соціально-економічна система держави працювала найбільш ефективно. При розбудові демократичної держави об'єктивно постає проблема визначення оптимальних пропорцій основних об'єктів державного управління: планової та ринкової економіки, державних та недержавних ЗМІ, процесів демократії та елементів авторитаризму з метою добитись максимально позитивного управлінського ефекту для держави і суспільства. У філософії і навіть в богослов'ї бінарних (протилежних) систем також достатньо: добро та зло, Бог – сатана, порядок-хаос тощо.

Даній проблематиці присвячено роботи російських вчених А. А. Богданова, професора Г. К. Сьоміна, кандидата технічних наук А. Осіпова (Скурлягіна), професора Чиказького університету, лауреата Нобелівської премії, автора теорії ігор (математичної теорії ухвалення рішень) Роджера Маєрсона, французького політичного філософа Алена де Бенуа (Фабріс Ларош), грецького економіста Елефтеріадіса Маріоса, українського вченого-економіста В. Ланового, публіцистів В. Семенюк-Самсоненко, В. Сіренко, Д. Писаренко, Г. Гудзьо. Наукові роботи та публікації вказаних авторів присвячені збереженню стійкості соціально-економічних бінарних систем з метою ефективного управління ними.

Проблему оптимального співвідношення між регульованою (централізованою) і нерегульованою (децентралізованою) частинами соціально-економічної системи вирішував у свій час в межах тектології один із її авторів, російський вчений А. А. Богданов. У відношенні до бінарної системи «організація – дезорганізація» він ще у 1925 році дійшов висновку, що ідеальної організації в природі не буває. До неї, в тому чи іншому ступені, примішана дезорганізація, тобто стійкість (сталість) системи ґрунтується і на полярності елементів, що об'єднуються. Але проблема оптимального співвідношення між регульованою і нерегульованою частинами соціально-економічної системи А. А. Богдановим в кінцевому варіанті вирішена не була. До її вирішення вдалося впритул підійти доктору хімічних наук, професору, член-кореспонденту РАЕН Г. К. Сьоміну.

Підходи до державного управління стійкістю соціально-економічних бінарних систем в умовах деструктивного інформаційно-психологічного впливу не розгорнуті, бачення їх фрагментарні та неузгоджені, єдиного їх розуміння немає. В умовах деструктивного інформаційно-психологічного впливу, коли проти України відкрито застосовується зброя масового інформаційно-психологічного ураження, ведеться неоголошена гібридна війна, особливо гостро постає проблема збереження оптимальних пропорцій у розподілі власності, в першу чергу, в економічній та інформаційній сфері, між державою, суспільством і приватним сектором з метою посилення стійкості державних управлінських процесів.

Відповідно до теорії, висунутої Г. К. Сьоміним, який отримав числове рішення бінарної системи типу «централізація – децентралізація», або «порядок – хаос» для соціально-економічного середовища, йому вдалось довести, що такі системи зрівноважені тільки в середині діапазону від 33,3 % до 66,6 %. Якщо хаос в системі почне перевищувати значення 66,6 % то система попадає до стану росту нестійкості, стає некеруваною і без цілеспрямованого примусового впливу приречена на розпад. Якщо ж хаос нижче 33,3 %, то система також стає нестійкою, але все-таки здатна довго зберігати рівновагу при безпомилковому управлінні. Але якісно розвиватись така система може тільки в примусовому порядку, а не за рахунок процесів самоорганізації. Наприклад, якщо в соціальній бінарній системі типу «централізація – децентралізація» соціально-економічного середовища держави провести різке зниження державного впливу, тобто здійснити децентралізацію від 33,3 % до 66,6 %, то скоротиться число зайнятих у конкретній економіці людей в чотири рази (вони сховаються в її тінюву сферу). Швеція, для прикладу, при вступі до Євросоюзу змушено знизила централізацію економіки з історично складного рівня у 60 % до середньоєвропейського в 50 %, в результаті приріст ВВП Швеції знизився з 7 % до 1 %. Отримані залежності являються нелінійними, а тому навіть незначний вплив на систему приводить до неадекват-

Мета даної публікації – окреслення концептуальних підходів до державного управління стійкістю соціально-економічних бінарних систем в умовах деструктивного інформаційно-психологічного впливу на Україну, виходячи з потреби збереження оптимальних пропорцій у розподілі суспільної власності.

В умовах деструктивного інформаційно-психологічного впливу, коли проти України відкрито застосовується зброя масового інформаційно-психологічного ураження, ведеться неоголошена гібридна війна, особливо гостро постає проблема збереження оптимальних пропорцій в соціально-економічних бінарних системах у розподілі власності, в першу чергу в інформаційній сфері, між державою, суспільством та приватним сектором з метою збереження стійкості державних управлінських процесів. Проблематикою стійкості бінарних систем (систем, що складаються з двох протилежностей) ефективно займаються російські вчені, зокрема професор Г. К. Сьомін та кандидат технічних наук А. Осіпов (Скурлягін).

Боротьба за власність завжди супроводжувалася боротьбою за владу, за можливість управляти справами суспільства, визначати напрями суспільного

ного відгуку. Таким чином, володіючи знаннями цих залежностей, можна реалізовувати малопомітні впливи на здавалось би другорядні параметри системи, приводячи її до повного руйнування [13].

Отже, бінарні системи за своєю природою стійкі тільки в середині діапазону від однієї третини до двох третин, інакше різко зростає їх нестійкість, втрачається управління. Без примусового втручання система приречена на розпад. Знання цієї межі має дуже важливе значення в політиці соціально-економічного управління. Наприклад, якщо в соціально-економічній системі різко знизити роль державного впливу з 66,6 % до 33,3 %, то відбудеться скорочення числа зайнятих в конкретній економіці в чотири рази: всі інші підуть в тіню економіку і економіку натурального господарства. Теорія стійкості (сталості) бінарних систем може знадобитися і в корпоративному менеджменті [9].

Тобто число 66,6 є ознакою верхнього діапазону стійкості (сталості) бінарних систем. Для прикладу, якщо взяти економічну систему – акціонерне товариство, – то з найбільшою користю для всіх воно буде функціонувати, якщо 2/3 відсотків голосів будуть належати одному утримувачу акцій, а всі решта – іншим (протилежним за поглядами). В політиці цей закон знайшов віддзеркалення в принципі «Парето», коли більша половина, але не всі голоси належать одному політикові. В економіці це крива Лаффера, що показує необхідність максимально оптимального відсотку змісту податків у суспільстві, щоб всі їх платили і не було соціальної напруги. Вихід за діапазон 66,6 для бінарної системи означає втрату рівноваги і принципу оптимальності. Вихід із бінарності означає вихід із вічної боротьби, можливо вихід із меж росту (якщо брати за істину Гегелівську спіраль розвитку). Таємниця трьох шісток – це цілком не таємниця, а точка переходу. При добуванні своєї системи знань, можливо, ми оперуємо 66,6 % чужими знаннями, пропущеними через себе, а для творчості залишається 33,3 %. [15]

Відповідно до теорії стійкості бінарних систем та європейської практики, суто державну інформаційну сферу також доречно мати у співвідношенні не менше третини державних ЗМІ та ЗМК (засобів масової комунікації) до третини громадських та третини приватних, причому держава повинна слідкувати за тим, щоб серед приватних інформаційно-комунікативних засобів не з'явився монополіст із часткою, більшою за державну, інакше саме він буде відігравати роль домінуючого політичного фаворита, здійснюючи інформаційно-психологічний вплив на свою користь.

Для прикладу, в Європі інформаційні ресурси на 40 % належать державам, 60 % – комерційним та громадським (регіональним) структурам. В Україні лише 10 % інформаційних ресурсів є державними, а 90 % – приватними. В Україні відсутні потужні державні електронні ЗМІ. [7] А громадські ЗМІ знаходяться тільки на початку свого розвитку.

З громадськими ЗМІ виникає гостра проблема саме механізмів їх фінансування, а це означає, що у них більше шансів попасти під фінансовий вплив приватного власника, раз держава від них відмовляється. Проблематично йде і процес роздержавлення комунальних ЗМІ, у яких явно не світле майбутнє, з причин недостатності того ж фінансування, відповідної правової бази захисту. Під гаслами свободи слова

і демократії комунальні ЗМІ можуть померти, так і не ставши громадськими, або бути трансформованими у приватні. При порушенні пропорцій між приватною, громадською та державними формами власності на ЗМІ, ігноруючи закон стійкості бінарних систем, наслідками будемо мати те, що держава може стане німою, а пересічний представник електорату не зможе віднайти істину, зробити вірний висновок – заважатиме перекіс на власність ЗМІ. Тому в найрозвиненіших капіталістичних країнах Заходу вагомими є 30–40 % всієї власності належить державі; в Україні – тільки 20 %. [12]

Якщо навіть у країнах з розвинутою капіталістичною системою виробництва понад 40 % засобів виробництва знаходиться в руках держави, а отже, працюють на суспільство, то в Україні цей показник дійшов до критичної межі у 20 %, і видно, що це ще не кінець, є наміри й надалі передавати ресурси із рук держави до приватної власності. За оцінками Інституту Альберта Енштейна (США), у 2008 році показник депресивності українського суспільства перевищив 66 % населення, що, на думку вчених, виключає можливість для країни здійснити оптимістичний прорив [11].

Французький політичний філософ, письменник, засновник і теоретик руху «нових правих» Ален де Бенуа (Фабріс Ларош), аналізуючи причини світової економічної кризи, дійшов висновку, що для уникнення подібних криз у майбутньому, необхідно переосмислити самі економічні принципи і зробити чіткий розділ між приватною та державною, публічною економікою, обмежити владу капіталу щодо розподілу ресурсів на власний розсуд. Тобто, необхідно чітко визначитись з пропорціями приватної та державної економіки, причому, факт необхідності сильної та конкурентоздатної саме державної економіки не викликає сумнівів [1].

В залежності від політичної кон'юнктури, в різні часи ті чи інші владні представники пропонували то розпродати все державне майно до 2014 року, то з позиції явної зради українських національних інтересів пропонували з порушенням всяких безпечових пропорцій 75 % українського телеконтенту віддати іноземним виробникам інформаційного продукту, залишивши Україні тільки 25 %. Такі пропозиції-законопроекти є доказовим свідченням того, як у слабкій державі нахабно можуть діяти агенти впливу інших держав, схилиючи на свій бік терези відносної стійкості інформаційно-психологічної системи. З європейського досвіду також доречно нагадати, що квоти на національний продукт в ефірах європейських країн становлять у Франції та Румунії – 40 %, в Іспанії – 51 %, в Латвії – 80 %. [4] У Польщі третина музики на радіо мусить бути місцевого виробництва. І цей закон працює, піднімає, консолідує суспільство, робить державу сильною. Гроші за авторські відрахування йдуть не західним зіркам, а залишаються в країні. Такі ж квоти, які підтримують національного культурного виробника, діють в Канаді. Її уряд так захищає своїх громадян від надпотужного шоу-бізнесу сусідніх США [14]. Недарма говориться, що чия музика звучить в країні, того й держава.

Наведемо ще один досвід. Президент швейцарського сенату Філіппо Ломбарді в інтерв'ю українській пресі зауважив, що в Швейцарії провідну роль відіграють саме державні телеканали. На федеральному рівні кожній мовній групі, за винятком ретороманської, їх виділено по два. Окремо існує приватний сектор

телебачення. Він не такий великий і потужний, як державний, і діє виключно на кантональному та муніципальному рівнях. Теоретично власники приватних каналів можуть використовувати їх для певних політичних цілей, однак це суперечить закону, за яким приватний сектор ТБ повинен гарантувати плюралізм думок та інтересів. І рік тут не тільки у праві, а й у тому, що такі спроби означатимуть смерть для цього медіа. У Швейцарії існує спеціальний податок на радіо й телебачення (600 швейцарських франків на рік): 96 % із нього спрямовують на державні й тільки 4 % – на регіональні компанії. Приватні медіа компанії взагалі не отримують грошей із бюджету [8].

В Україні агентами чужого впливу народу часто називається хибна думка, що Українська держава проявляє повну неспроможність в питанні управління своїм майном, а тому, мовляв, приватизація державного майна є благом для підприємств і трудових колективів [3].

З такою точкою зору погодитись ніяк не можна, адже якщо йти за такою логікою, то в кінцевому підсумку в державі України не залишиться власності – вся вона, під надуманою тезою про неспроможність держави управляти своїм майном (навіщо тоді держава взагалі потрібна), «перепливе» у приватні руки. Як відомо, мало хто з приватних власників у світовій практиці з доброї волі ініціативно брався вирішувати соціальні питання держави та народу. Одразу видно, що не хочеться багатим мати в особі держави сильного конкурента та ще й керівника, який визначає справедливі національні правила гри. У всеосяжному підході до приватизації ні про яку стійкість української бінарної соціально-економічної системи не йдеться. У великих приватних підприємств одна мета – все приватизувати, щоб в кінцевому результаті той із олігархів, хто переможе в жорсткій конкурентній боротьбі свої суперників, міг сказати, що «Україна – це я!». Такий сценарій непропорційного перерозподілу власності відомий світу як латиноамериканський, і стабільної соціальної перспективи він не має. Це – шлях у безодню.

Держава неефективно управляє своїм майном тоді, коли пропорція цього майна не відповідає закономірності стійкості бінарних систем. Для цивілізованих демократичних держав – це 34-40 % державної власності. З більшою кількістю держава може не справитись, про що свідчить досвід економічної кризи у Греції, де обсяг державного сектору виріс до величезних розмірів, де законодавчо було заборонено звільняти працівників держпідприємств (за ними навіть навечно закріплювали їх робочі місця). В результаті, за даними грецького економіста Маріоса Елефтеріадіса, майже кожен четвертий працюючий грек є державним службовцем. Важкими наслідками порушення пропорцій між державними та приватними секторами в Греції стали: високий відсоток безробіття (18 %), різкий зріст самогубств (на 40 % у порівнянні з 2010 роком), масові протести з застосуванням сили, загальна нестабільна та вибухонебезпечна соціально-політична ситуація в країні [5].

Тепер Грецію примушують до іншої крайності: провести тотальну приватизацію державної власності, продавши все майно іноземному капіталу, звільнити сотні тисяч людей. Станом на кінець 2011 року в Греції вже закрились більше 1000 шкіл та 50 лікарень. З

солідного експортера сільгосппродуктів Греція стала їх імпортером: зараз вона імпортує апельсини із Південної Африки, часник з Китаю, картоплю з Туреччини. Селянам Греції ЄС пропонує гроші за те, щоб вони вирубали свої оливкові дерева та виноградники (720 євро за 1000 квадратних метрів) і письмово відмовились від виробництва масла та вина. Грецький економіст Леонідіс Ватікіотіс називає таку стратегію ЄС, МВФ, Європейського центрального банку по відношенню до Греції соціальним геноцидом, а його авторів (ЄС, МВФ, ЄЦ) – «катастрофічною» трійкою. Глобальна економіка стала заручником світових фінансистів, які, на догоду суто своїм інтересам, грубо порушили пропорції між державною та приватною власністю, загнавши світ у глобальну фінансово-економічну кризу, вихід з якої деяким аналітикам бачиться навіть у розв'язанні чергової світової війни [2].

Український вчений-економіст Володимир Лановий вважає, що треба зупинити захоплення олігархами нових державних підприємств під час приватизації. Окрім монопольних обмежень, потрібні ще й олігопольні, тобто власність одного суб'єкта в певній галузі не повинна перевищувати 5-6 %, як у Європі [6].

Професор Чиказького університету, лауреат Нобелівської премії, автор теорії ігор (математичної теорії ухвалення рішень) Роджер Масерсон також впевнений, що оптимальною формулою децентралізації є співвідношення 60 % на 40 %. Він застерігає як від надмірної централізації, так і від необмеженої децентралізації. Розумний баланс криється в правильному розподілі державних витрат через бюджети національних, регіональних і місцевих органів влади. Наприклад, у деяких успішних країнах національний уряд може контролювати майже 60 % усіх державних витрат, а решта 40 % розподілені між автономними бюджетами місцевих і регіональних органів влади [10].

Для відновлення балансових бінарних пропорцій у процесі державного та публічного управління виникає необхідність формування і підтримання суспільно-політичної солідарності українського суспільства, гуртування навколо спільних цінностей, ідентичності й стратегічно обраного шляху розвитку на засадах державно-приватного партнерства як основи взаємної поваги і довіри влади і суспільства.

☞ Оптимальні підходи до державного управління стійкістю соціально-економічних бінарних систем в умовах деструктивного інформаційно-психологічного впливу на Україну все ще не визначено. Порушення балансових бінарних соціально-економічних пропорцій у процесі державного та публічного управління призводить до монополізму, олігархізму, корупції та послаблення ролі держави і навіть її самознищення. Усі деструктивні прояви суспільного та державного українського життя мають однією із центральних причин порушення саме балансових пропорцій у соціально-економічних бінарних системах. У розвинених країнах малий і середній бізнес дає 60 % ВВП, а в Україні великий бізнес має понад 80 % ВВП.

Ґрунтуючись на математичній теорії стійкості (сталості) соціально-економічних бінарних систем, в Україні необхідно зробити все можливе для збільшення частки державної власності в економічній та інформаційній сферах до 35–40 % (як це має місце у Великій Британії – 36 %, Німеччині – 39 %, Італії – 41 %, Швеції

– 43 %, Австрії – 40 %). Адже порушення пропорцій між державною та недержавною формами власності веде до втрати державою важелів управління, до хаосу та інформаційного колоніалізму.

У свою чергу, держава в умовах ринкових відносин не повинна допускати появи монополіста, чия власність буде більшою за державну, адже в протилежному випадку державні функції монополіст перебере на себе й буде мати змогу формувати свою, як правило деструктивну до держави і суспільства політику, що й спостерігаємо сьогодні в Україні.

В українській інформаційній сфері, керуючись перш за все безпековими інтересами держави, доречно встановити 34–40 % частку власності на ЗМІ, щоб у підсумку не менше їх третини належало державі, третина – громадянському суспільству, а третина – приватному сектору. Виходячи з цієї ж оптимальної й об'єктивної соціально-економічної бінарної пропорції, необхідно, щоб український ринок на 60–70 % займали саме українські національні компанії, український інформаційний продукт, тоді економіка буде успішно розвиватись, будуть робочі місця і життєві перспективи у населення, тоді впевнений голос України як держави та країни буде чути в усьому світі .

Література.

1. Ален де Бенуа «Криза буде глобальна. Вона повністю змінить світ.» // Країна. – 2011. – №44(97). – С. 32–35.
2. Асламова Д. Закрой заводи, вируби сади! И счастлив будь – в Евросоюзе ты! // Комсомольская правда в Украине. – 19.01.2012. – С. 14–15.
3. Бондар О. Коментарі до теми // «Високий замок». – 8-14.12. 2011. – С.14.
4. Гудзь Г. Російською «попсою» - по українських мізках і гаманцях // Високий замок. – 10-16. 11. 2011. – С. 12.
5. Елефтериадис Мариос В европейском финансовом кризисе виноват... Сталин? // Комсомольская правда в Украине. – 27.01.-02.02.2012. – С. 8.
6. Лановий В. «Наші політики не знають, що робити» // «Країна» №16(269). – 23.04.2015. – С. 22.
7. Набруско В. Чи стане Україна господарем у власному інформаційному просторі? // «Дзеркало тижня», 13.09.2008. – С. 19.
8. Пагіря О. «Запобіжники демократії. Президент швейцарського сенату Філіппо Ломбарді про роль медіа в його країні і про те, як уникнути конфлікту інтересів у політиці». // «Український тиждень». – № 36(304).06-12.09.2013. – С. 28–29.
9. Писаренко Д. «Число зверя» Одна из тайн апокалипсиса раскрыта? // Аргументы и факты в Украине. - № 43. – 2003. – С. 30.
10. Роджер Маерсон «Оптимальна формула децентралізації: 60 % до 40 %» // газета «Урядовий Кур'єр» 06.06. 2014. – № 101. – С. 6.
11. Семенюк-Самсоненко В. Криза духу // Голос України. – 25.11.2011. – №222 (5222). – С. 7.
12. Сіренко В. Кінець реформ? // Голос України, № 234, 10.12.2009. – С. 26.
13. Скурлягин А. Тайна «числа зверя» и устойчивость бинарных систем: [Електронний ресурс] // - 1с. – Режим доступу: <http://www.pravoslavie/uz/lzdat/vostok7/>.

14. Стол Іван «Головне, щоб в ефірі не було ні Земфіри, ні Макаревича, ні ДДТ» // «Країна» № 15 (318). – 14.04.2016. – С. 10.

15. Тайна числа Зверя или об устойчивости бинарных систем: [Електронний ресурс] //Форум «Советы Сирина», 28.08.11. – Режим доступу: http://www.porady-syrina.com/forums/topik/326-taina-chisla-zverjaili-obustoihivosti-binarnih/page_view_findpost_p_2456.